

A AUTODETERMINACIÓN DXS¹ MENORES TRANS, UN RETO DENDE O EIDO SOCIAL

*Cristina Palacios Castro.
Traballadora social e docente cursos sociosanitarios,
presidenta de ARELAS, asociación de familias de menores trans de Galicia.
cristinapalacioscastro@gmail.com contacto@arelas.org*

RESUMO

Na actualidade barállase a cifra de que de cada mil nenos nados, un nace con vulva e vaxina, e de cada mil nenas, unha nace con pene. As persoas transexuais viven una disconformidade interna (psicolóxica) entre o sexo que se lles asignou por erro ao nacer e o sexo ao que senten pertencer e co que queren vivir socialmente. A transexualidade é unha variante máis da fantástica diversidade humana.

Moitos testemuños de persoas trans falan de infancias e adolescencias infelices, perdidas e resulta aterrador saber que a taxa de intento de suicidio entre xs¹ adulxs trans a quen na súa infancia se lles negou a súa identidade é do 43% (na poboación xeral é de un 1,6%).

Dende ARELAS traballamos pola despatoloxización da transexualidade, o recoñecemento das identidades sentidas dxs menores trans, e polos seus dereitos e liberdades fundamentais. Porque os e as menores trans, só terán unha infancia, só unha adolescencia.

PALABRAS CLAVE:

Transexualidade Diversidade Identidade sentida Despatoloxización Menores trans.

RESUMEN

En la actualidad se baraja la cifra de que uno de cada mil niños nacidos, nace con vulva y vagina, y de cada mil niñas, una nace con pene.

¹ O x é un termo que se usa para facer referencia a un amplo universo de expresións de xénero que excede a bi-categorización reduccionista de «homes» e «mulleres»

Las personas trans viven una disconformidad interna (psicológica) entre el sexo asignado por error al nacer y sexo al que sienten pertenecer y con el que quieren vivir socialmente. La transexualidad es una variante más de la fantástica diversidad humana.

Muchos testimonios de personas trans hablan de infancias y adolescencias infelices, perdidas y resulta aterrador saber que la tasa de intentos de suicidio entre adultxs trans que en su infancia se les negó su identidad, es del 43% (en la población general es de 1,6%).

Desde ARELAS trabajamos por la despatologización de la transexualidad, el reconocimiento de las identidades sentidas de lxs menores trans y por sus derechos y libertades fundamentales. Porque los y las menores trans, solo tendrán una infancia, solo una adolescencia.

PALABRAS CLAVE:

Transexualidad Diversidad Identidad sentida Despatologización Menores trans.

ABSTRACT

Nowadays it's estimated that one in 1.000 boys is born with vulva, and one in 1.000 girls is born with penis. Trans persons live through an internal non-conformity (psychologically) with the sex assigned by mistake when they were born and the sex which they really think they belong, the same which they want to live socially. Transsexuality is just another form, another variant of fantastic human diversity. Many testimonies of trans persons speak about unhappy childhoods and lost adolescences and it's really frightening to know that the rate of attempts of suicide among the trans adults that in his infancy was denied their identity is 43%. (the rate in general population is 1,6%).

ARELAS works against transsexuality pathologizing, the recognition of the identity the minors really feel, for their rights and fundamental freedoms, because trans minors will just have an infancy, just an adolescence

KEYWORDS:

Transsexuality Diversity Felt identity Pathologization Transsexuals minors.

Na actualidade barállase a cifra de que de cada mil nenos nacidos, un nace con vulva e vaxina, e de cada mil nenas, unha nace con pene.

Evidentemente, cando ocorre isto, xs cativxs non se dan conta de que son persoas transexuais, de feito non saben qué é ser transexual, nin saben que non están a responder ás expectativas que se tiñan deles.

O principio, non hai «trastorno» nin «disforia de xénero».

Por tanto, nesta etapa non falamos de nenxs que viven «encerrados en corpos equivocados», falamos de nenxs que presentan unha disconformidade interna co sexo diagnosticado ao nacer con base nun xenital, e que desexan vivir socialmente con outro sexo, pero son nenxs como calquera outrx, coas mesmas inquiredanzas, ilusións e soños.

Unha cousa que temos que ter clara, é que hai tantas identidades, tantas formas de vivilo e por tanto, tantos procesos e tránsitos como persoas trans. Non podemos pensar no colectivo trans como algo homoxéneo que responde a uns patróns determinados. Polo tanto haberá nenxs trans que saiba mostrar e dicir abertamente o que senten de xeito temperá, e outrxs que non o farán ata a adolescencia ou adultez. Haberá nenxs trans que esaxerarán os comportamentos, xestos e formas de falar para «demostrar» o que son, e outrxs non. Haberá nenxs e adultxs trans que rexeiten o seu corpo e xenital, e outrxs non.

O que si é moi común nas persoas trans, e que teñen ese forte sentimento de pertenza a outro sexo dende que son ben pequechas, algunhas dende os 3-4 anos, que xa coa conquista da linguaxe comezan a expresar contundentemente o que o seu cerebro e conciencia lles dita: «son un neno» ou «son unha nena». E isto non é algo que se elixa ou se prefira, non é un capricho, por suposto non é algo que se teña que corrixir ou curar, simplemente é, de igual maneira que todo o resto da poboación cissexual soubemos o sexo ó que pertenciamos a esa idade, a diferenza é que a nós, ninguén nos cuestionou.

Con todo, xs menores trans **necesitan demostrar unha e outra vez que o que din é verdade**, como si non tivesen outra cousa que inventar, de feito pasan toda a súa vida sendo cuestionadx, avaliadx, necesitan dun profesional da saúde mental que diagnostique o que senten ser internamente, o seu sexo sentido, o que xa nos da pistas do **trato tan patoloxizante que xs «profesionais» lle confiren a transexualidade**.

No caso dxs menores trans*, **cada día a sociedade e moitas veces a súa propia familia e contorno**, dinlles que é un erro o que senten, que non lles corresponde decidir, que é o seu corpo e os seus xenitais os que deciden o que son, xs nenxs trans reciben a mensaxe de que el ou ela non é bo e que non é queridx tal e como é, con tan pésimo resultado que moitxs son empuxadx a reprimir e a agochar a súa verdadeira identidade con gran sufrimento e vergoña. Como se pode ver, cando un menor trans descobre ter un sexo diferente ao asignado, constrúe a súa identidade e personalidade a partir do menosprezo e a desaprobación, aprende que en lugar de compartir a súa diferenza, ha de agochala, vivindo en moitos casos unha auténtica violencia ou maltrato infantil por parte de quen os rodea. **Polo que non lles queda máis remedio que vivir unha dobre vida, unha vida de mentira.**

A discriminación cara aos menores trans ocorre cada día de moitas maneiras e en todos os ámbitos da vida: cando se ignora o que se ve e se oe por parte dxs adultxs, menosprezos, vexacións, ameazas, insultos... Cando a violencia é psicolóxica se impón a sensación de non valer para nada, de que só es un estorbo para a túa familia, unha deshonra e que deberías desaparecer.

Hai comportamentos diarios que non son considerados como violentos, pero que lles xeran un gran malestar ás persoas que os escoitan e padecen. Os chistes sexistas ou de travestís ou «travelos», os comentarios despectivos sobre as persoas que rompen cos modelos «normativos» de xénero, as burlas, os comentarios con contido sexual, dicir que a transexualidade infantil é unha moda, que xs nenxs non saben o que senten ou queren porque son pequenxs...

Non facer nada e negar a súa identidade, tratar un menor trans por un sexo e nome que non x representa, abrigax a ter un aspecto que non quere ou a responder a determinados roles de xénero, facerlle ver que é malo e vergoñento ser trans e que será excluídx socialmente, tamén é un tipo de violencia. Estamos atacando a súa integridade, o seu dereito a autodeterminación e o libre desenvolvemento da súa personalidade, a **ter unha vida digna**.

Xs nenxs trans son persoas de pleno dereito. E por se a alguén se lle esquece: só terán unha infancia, só unha adolescencia.

Cando as familias e todxs xs profesionais que rodean un menor trans somos protagonistas directxs ou cómplices deste sufrimento, estaremos causando un gran dano, en moitos casos, irreparable. Concordaremos que todx cativx necesita sentirse segurx, aceptadx e queridx polos seus.

Neste sentido, é moi importante a aplicación da **Lei 26/2015, do 28 de xullo, de modificación do sistema de protección á infancia e á adolescencia** da que se deduce que as administracións públicas deben velar porque todxs xs nenxs teñan unha infancia libre da opresión e da violencia que supón impor unha identidade e uns roles de xénero. É obriga dos adultos, das administración e en especial dos proxenitores velar para garantir ese respecto. Así, no seu artigo 2 fai referencia expresa a: *b) A necesidade de garantir a súa igualdade e non discriminación pola súa especial vulnerabilidade, xa sexa pola carencia de contorno familiar, sufrir maltrato, a súa discapacidade, a súa orientación e identidade sexual(...)*».

Especialmente importante é que se recoñecera explicitamente o dereito o libre desenvolvemento da súa personalidade conforme á identidade sexual, así no artigo 11 da lei establece: *«Serán principios reitores da actuación dos poderes públicos en relación cos menores(...) l) O libre desenvolvemento da súa personalidade conforme a súa orientación e identidade sexual»*.

Na citada lei faise referencia en varias ocasión ao **interese superior dx menor**, que no caso dxs menores trans, non é outro que conseguir que se **respecten os seus dereitos e liberdades fundamentais**, e en particular que se garante **o seu dereito á autodeterminación**, que non se menoscabe a súa dignidade como persoa, que se respecte e se faga posible o seu desexo a medrar durante a súa infancia e adolescencia conforme ao sexo sentido como propio, incluído o dereito a elixir a súa propia imaxe, adaptando esta, tanto no vestir como en calquera outro aspecto, ao xénero que sinte como propio.

Débese así mesmo, garantir que estxs menores sexan considerados no ámbito educativo de acordo a súa identidade sentida para todos os efectos, e que se lles facilite a rectificación de xénero e nome no rexistro e por tanto en toda a súa documentación identificativa e legal, e por último, débese garantir o acceso os tratamentos hormonais necesarios chegada a puberdade (bloqueadores).

As **familias que formamos parte de ARELAS** respectamos e acompañamos a identidade dxs nosxs fillxs, procurando **espazos seguros e positivos nos que crecer**, permitindo que se presenten e relacionen en sociedade coa súa identidade sentida. De feito, se algo temos constatado as familias, é que no momento no que xs nosxs fillxs comezan a vivir segundo o sexo sentido, demostran unha valentía inusual, sorrín máis, son máis felices, desaparecen todos os medos e inseguridades, ata o punto de que un menor trans que realiza un tránsito social temperá coa axuda da súa familia, pode levar a cabo unha vida tan saudable e exitosa coma a de calquera outra persoa.

Un momento moi sensible nxs menores trans é o da puberdade, ver que o teu corpo se afasta do ideal físico de home e muller que che amosa a sociedade pode provocar unha auténtica crise: sénteste home e médranche os peitos e aparece a menstruación, sénteste muller e empeza a saírche a noz, peluxe, a túa voz volvese máis grave... A realidade embárgaos ás veces con grande angustia e desesperación, e téñeno que vivir case **sempre sós, sen apoios emocionais e sen axuda dos profesionais**. Xs nosxs fillxs non poden gozar a vida igual que o resto, xa que eles e elas, teñen a presión constante da súa aparencia ante os demais, do seu aspecto físico, creando uns complexos que lles quitan a posibilidade de simplemente **ser como son e gozalo**.

De feito moitos testemuños recollidos de persoas trans adultas falan de infancias e adolescencias infelices, perdidas, por todas estas cuestións entre outras, e as familias nos resulta aterrador saber **que o 83% destas persoas, pensaron no suicidio e que a taxa dos que o intentaron é do 41%**. En cambio, écheos de esperanza coñecer resultados de investigacións máis recentes que se realizaron con mozos trans a quen se lles respectou a súa identidade, se os acompañou dende as familias e accederon a tratamentos para bloquear a puberdade, e observouse que tanto **os indicadores de calidade de vida e felicidade, como os niveis de ansiedade e preocupación**

pola súa imaxe corporal, foron similares ou incluso mellores aos da poboación non transexual da súa mesma idade.

Que nos indican estas perspectivas tan diferentes? **que ser transexual non produce dor e sufrimento**, o que produce dor e sufrimento é a falta de respecto, o abandono, o rexeitamento, o acoso e a discriminación social por ser como son.

Porque o que empuxa á morte, o que mata, é a TRANSFOBIA.

A transexualidade é unha realidade máis da diversidade humana, e por iso resulta absolutamente incomprensible que existan colectivos sociais discriminados por razón da súa identidade sexual. Máis difícil aínda de entender, é que sigan existindo relixións, grupos sociais e certos «profesionais» que se empeñen en seguir facendo apoloxía da patoloxización, a homofobia e a transfobia cara ás persoas que o único «delito» que cometeron é o de nos sentirse identificadxs co sexo asignado con base nun xenital. Unha lacra social comparable ao **machismo e ao racismo**, pero que aínda non atopa unha condena social equiparable a estes.

Dende hai case dous anos, varias familias de **ARELAS, asociación de familias de menores trans**, estamos a reivindicar, visibilizar e sensibilizar os poderes públicos e a cidadanía en xeral sobre as situacións de discriminación, transfobia e acoso aos que han de facer fronte cada día moitas persoas por mor da súa identidade de xénero, e que a inclusión da realidade das persoas trans, e en especial dxs menores no noso contorno dunha forma natural, **é unha oportunidade única para enriquecer e mellorar a nosa sociedade.**

E así, neste contexto no que nos atopamos en Galiza co gran rexeitamento e descoñecemento xeral da cidadanía e dos profesionais sobre esta nova realidade, **o labor que realiza ARELAS de acompañamento, orientación, de fonte de información próxima e fiable, así como a posibilidade de xerar espazos onde compartir inquiredanzas xunto a outras persoas**, son claves para que as familias sexan capaces de, en primeiro lugar, escoitar, acompañar e respectar o libre desenvolvemento do seu fillx, e segundo, defender ante os poderes públicos e a sociedade, o seu dereito á identidade sentida.

Unha vez que xs menores trans realizan o seu tránsito social co apoio da familia, empeza a parte de ter que comunicarlles ás distintas administracións a decisión tomada, entre elas a escola, algo que non sempre se recibe con boa disposición, xa que unha vez máis nos atopamos co descoñecemento, os prexuízos e medos do profesorado sobre o que vai supoñer tratar x menxr polo novo nome sentido, o uso de vestiario e baño que lle corresponde polo sexo sentido, a reacción do alumnado e pais/nais, algo que felizmente se emendou este ano coa elaboración por parte de ARELAS xunto ca Consellería de Educación, Cultura e Ordenación Universitaria dun **Protocolo educativo sobre identidade de xénero**, onde se recolle o proceder ante a sospeita ou certeza de ter un/unha alumno/a trans no

centro, as intervencións e accións que se deben levar a cabo ante o acoso e a transfobia, así como a necesidade de información e formación á comunidade educativa, incluíndo as familias e o alumnado, baseada na aprendizaxe de valores que se baseen no respecto ás diferenzas e á diversidade sexual, e na paz social como única forma de convivencia.

Outros dos ámbitos ao que normalmente acudimos as familias a comunicar o tránsito dxs nosxs fillxs, é o sanitario. Cando comezamos a darnos conta de que algo ocorre cxs nosxs fillxs, acudimos ao noso pediatra buscando respostas e asesoramento, e atopamos novamente **descoñecemento e unha derivación a saúde mental.**

Unha vez que nos atopamos diante do psicólogo ou psiquiatra vivimos experiencias moi variopintas: o «profesional» que di que non hai nada que atender, e por tanto que ignoremos o que estamos a ver e oír ata que sexan adultxs porque non saben o que senten, o que intenta facer terapia condutista porque entende que o «problema» se pode facer desaparecer ou curar, o que patoloxiza a transexualidade falando de disforia de xénero en todo momento obviando a parte positiva da diversidade, o que minte descaradamente sobre os tratamentos hormonais, ou o que entende que a transexualidade simplemente é una variante máis da diversidade, asesorando e acompañando xs menores e as familias da mellor forma que sabe e pode. Estes últimos son os menos.

Referirse ás persoas trans como persoas «disfóricas de xénero», induce ao erro e non deixa de ser unha etiquetaxe deplorable e estigmatizante que vulnera os dereitos humanos das persoas transexuais. Neste sentido a Resolución do Consello de Europa do 22 de abril de 2015, no seu punto 3 considera unha violación dos dereitos fundamentais entre outros, o diagnóstico da transexualidade como enfermidade mental. Así mesmo, o comisario de Dereitos Humanos do Consello de Europa, Thomas Hammarberg, solicitoulle á OMS a **despatoloxización da transexualidade**, declarando que a «disforia de xénero» debe deixar de considerarse como enfermidade mental nos países do Consello de Europa e os organismos internacionais da saúde.

As familias e sobre todo xs nenxs trans deberían recibir o soporte e o reforzo dos profesionais que teñen os coñecementos e as aptitudes no eido do social. Os traballadores sociais e educadores sociais deben realizar un papel de **facilitadores e de acompañamento** no proceso, sobre todo no tránsito social, e orientar e aconsellar os pais e nais para que deixen de loitar contra os seus propios prexuízos e os seus medos internos e, así poidan aceptar sen límites xs seus fillxs.

Han de facer entender tamén a estes pais e nais e o resto de profesionais doutros ámbitos, que estxs nenxs teñen o dereito a desenvolver a súa personalidade de maneira libre, e que é o propio menor quen debe decidir co respaldo necesario, como **quere ser e vivir**: nin a sociedade, nin o Estado e nin sequera xs seus pais, poden decidir por el ou ela.

As dificultades ás que teñen que enfrontarse as persoas trans fan necesario desenvolver **accións e políticas sociais que permitan dar unha resposta adecuada** a estas persoas, ás familias e ao seu contorno. É por iso que dende ARELAS, xunto con outras asociacións LGTBI galegas, activistas e profesionais do ámbito da educación, sanitario e xurídico, estamos a preparar o borrador da futura **Lei Galega de Identidade de Xénero** seguindo a estela doutras autonomías do estado, como son Navarra, País Vasco, Andalucía, Canarias, e máis recentemente Madrid que aprobaron leis de identidade de xénero, dando un paso cara adiante para garantir non só o recoñecemento da identidade de xénero en todos os ámbitos da vida, senón tamén engadir unha carteira de servizos e políticas públicas a favor da inclusión das persoas trans na sociedade.

Neste sentido, na pasada campaña electoral obtivemos o compromiso firme e por escrito dxs candidatxs á Xunta de Galicia de En Marea, BNG, Compromiso por Galicia e Ciudadanos de que esta lei sexa unha realidade en Galicia o 2017. Non foi así cos candidatos e candidatas de PSOE e PP.

Oxalá chegado o momento de debater e aprobar esta lei no Parlamento Galego, todos os políticos estean á altura das circunstancias e do pobo galego, que de maneira maioritaria, nos está a apoiar nunha campaña iniciada a través das redes sociais (Facebook), entendendo o necesaria que é unha lei que garante os dereitos e liberdades de persoas que cada día han de sufrir as discriminacións dunha parte importante da sociedade.

Esta xeración de menores trans iniciou unha auténtica revolución á que os adultos podemos unirnos ou non unirnos, pero sen dúbida xs nosxs fillxs xa están Trans*formando a sociedade. Así é que aceptemos dunha vez por todas, que cada quen poida vivir a su vida e a súa sexualidade como queira, **é o dereito á liberdade**, e que outra sociedade é posible se entre todxs a construímos.

Non esquezamos nunca, que por riba de todos os medos, prexuízos e barreiras mentais está o maior dos dereitos dun menor: **a súa felicidade**.

REFERENCIAS LEGAIS

- Declaración internacional sobre os dereitos humanos, Declaración dos dereitos da infancia e a Convención sobre os dereitos da infancia
- Principios de Yogyakarta sobre a aplicación da lexislación internacional de dereitos humanos en relación coa orientación sexual e a identidade de xénero.
- Resolución do Consello de Europa do 22 de abril de 2015. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21736&lang=EN>

- Constitución española de 1978, artigos 10.1, 10.2, 14 y 27.
- Lei 26/2015, de 28 de xullo, de modificación del sistema de protección á infancia e á adolescencia.
- Lei 2/2014 pola igualdade de trato e a non discriminación de LGTB en Galicia
- DECRETO 105/2014, de 4 de setembro, polo que se establece o currículo da educación primaria na Comunidade Autónoma de Galicia, artigo 11.3.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Newton Massachusetts Education Development Center e National Center for Transgender Equality/National Gay & Lesbian Task Forc, (2013). Estudo: *Serving Transgender Children, Youth, Their Families & Communitis*. <https://multco.us/file/37070/download>
- Kristina R. Olson, Lily Durwood, Madeleine DeMeules, Katie A. McLaughlin (2016), *Mental Health of Transgender Children Who Are Supported in Their Identities*. <http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2016/02/24/peds.2015-3223>
- Consellería de Educación e Ordenación Universitaria, Xunta de Galicia (2016), *Protocolo educativo sobre identidade de xénero*. http://www.edu.xunta.gal/portal/sites/web/files/identidade_de_xenero_caderno.pdf
- Platero, Lucas (2014), *Trans*exualidades: acompañamiento, factores de salud y recursos educativos*», Ediciones Bellaterra, Barcelona.
- Moreno, O. e Puche, L. (2013), *Transexualidad, adolescencias y educación: miradas multidisciplinares*, Egales Editorial, Madrid.
- Puche, L., Moreno, E. e Pichardo, J. I. (2013), «Adolescentes transexuales en la escuela. Aproximación cualitativa y propuesta de intervención desde la perspectiva antropológica». En Moreno y Puche, *Transexualidad, adolescencias y educación*.

REFERENCIAS E INFORMACIÓN DE INTERESE

- Documental *El sexo sentido* (2014) <http://www.rtve.es/television/20140609/documentos-tv-sexo-sentido/951341.shtml#kmnts>
- Cristina Palacios Castro, Charla TEDx Galicia, *Trans*formando la sociedad* (2015) <https://www.youtube.com/watch?v=UEpi5VPJmQ>

- FELGTB (2013), *Acoso escolar (y riesgo de suicidio) por orientación sexual e identidade de género: Fracaso del Sistema educativo*. Madrid.
- Informe do Valedor do Pobo de Galicia: *A situación das persoas, Lesbianas, Gays, Transexuais, Bisexuais e Intersexuais en Galicia, una análise dende o punto de vista do tecido asociativo*. Informe extraordinario 2015. Xunta de Galicia.
- Páxina do Facebook de apoio a Lei galega de identidade de xénero. <https://www.facebook.com/LEI-TRANS-Galega-909321589212121/?fref=ts>